

S O K F É L E .

XLII szám Béts. September 25-diken. 1832

A' Nevelés viszontagságai.

Az emberi nemzet gyermekkori nevelőjének a' gondviselés egyenesen az anyákat rendelte, 's ehez képest az arra vezérlő hajlandóságot, valamint a' nevelésre megkívántató tulajdonságokat is természetekbe belé oltotta. De, fájdalom! az a' — felséges *szabad akarat*; az a' — virtusnak legditsőbb betset szerző „*nitimur in vetitum*“ bennünk; a' gyönyörködésben való válogatás, és a' *munka-kerüléssel* öszveszövetkezett *könnyebbség keresése*, millyen könnyen eltéríthette, és gyakran el is térítette legditsőbb pályájáról az aszszonyi nemet, avvagy tsak ennek *nagyde* mégis nem számosabb részét! — A' dolog így van, az tagadhatatlan. Most tehát már tsak az a' kérdés, hogy: ha gondolatunkal magunkat az aszszonyi nem dámáinak helyheztetésébe teszszük, mivel menthetjük — a' szép nem eránt viseltető tiszteletből — vádba fogott ügyöket? A' vád mivolta ez: hogy sokan az anyák közül, megvetvén nevelési kötelességeket, gyermekeiket idegen dajkákra 's nevelőkre bizzák, 's magok inkább virágok tenyésztetésével (vagy mikor ennek ideje nints -- p. o. fársáughban — ön magok felzifrálgatásával), állatok nevelésével és kipallérozásával foglalatoskodnak. — Hát ha az ilyen anyák így gondolkoznak: „A' teremteskor előbb állittattak elő a' növények, azután az állatok és utójjára az ember, következésképpen amazokat előbb kell tekintetbe 's oltalmunk alá venni, utolsó az ember., Uraim! fontos mentség ez! — Még eddig mindenkor illő tekintetben tartottuk a' teremtés históriáját: hát itt miért ne tar-

tanók. Hat napok alatt teremtette Isten a' világot, a' hetediken megnyűgódott. Nem de nem mi is ehez tartjuk magunkat? úgy van: sőt sokan még túl is mennek rajta, annyira hogy minden nap nyugosznak 's a' miatt mások még a' hetediken is kéntelenek dolgozni. — Igazolják állításomat a' nemzetek históriájából merített tapasztalások. Vegyünk fel tsak egy példát Frantzia országról. Mindég az ország fővárosa ad példát. Raúnván egykor a' Párisi Dámák a' virágok ápolgatására, 's nemesítésére, melly miatt magzataik nevelését elmellőzték, idegen dajkákra bízták 's a' t.; azután az állatok, majmok, papagályok kipallérozására, 's az ölbeli mopszok és bolonyai kutyátskák dajkálásokra adták magokat; végtére ezekre is raúnván úgy kezdették a' lovakat nevelési figyelmek tárgyául felvenni. Hogy pedig ez annál gyönyörködtetőb legyen, új foglalatosságokat mindjárt a' lófuttatáson kezdették. Ennek ugyan sok ellenzői voltak, kivált azok közül, kik az egész dolgot ángoly módi majmolásnak és lótsigázásnak tartották. De mind hijában; a' versenező lófuttatás napjai már meg valának határozva, és a' Dámák sok ezer livrából álló tőke pénzt tettek öszve, mellynek kamatja a' legjobb futó lovak tulajdonosai között jutalmúl kiosztassék. Eljövén azomban a' lófuttatás napja, a' kiragasztott Híradás felibe hüvelyknyi nagy betűkkel ezt nyomtatta a' Typographus, ki a' lófuttatást maga sem szívelhette:

„O vous beautés angéliques! maintenant apres que vous êtes rassasiées de vos babichons,

„Ne commencez - vous pas encor par elever vos enfans?“

Az az:

Angyali szépségek! hát ölbeli mopszotok únván;
Még sem gyermekeken kezditek a' nevelést?

Második napján a' lófuttatásnak, a' kiraggatott hirdetés felett újra ezt lehetett olvasni:

„Que les Dames vivent! lesquelles enseignent la course
„Aux chevaux, — ainsi l' education prospère chez
nous!“ Az az:

Éljenek a' Dámák! kik versent futni tántják

A' lovakat. — Nálunk — így halad a' nevelés!

A' kiraggatott hirdetések illy tsipős tüzmereinek nagyobb fogantja lön, mint csak gyanítani is lehetett volna. A' harmadik negyedik lófuttatás pompája nézésére még a' köznépből is már csak kevesen jelentek meg. Öt év alig telt belé; a' lóversenyzés kiment a' módiból, vagyis más országokba kivándorlott.

Ekkor tehát a' Dámák tanátsot tartván, az intézet fenntartására öszvetett tökepéznz mi végre leendő fordítása felől böltselkedének, 's közakarattal meghatározottat; hogy: mivel a' töke a' nélkül is a' *nevelésre* volt szánva: ezentúl is illyen valami végre fordittassék, u. m. a' gyermekek nevelése módjának megjobbítására. — Minthogy t. i. ez idő szerént a' gyermek-nevelés theoriája a' tudományok sorába még fel nem vétetett, 's e' miatt tanult és alkalmas nevelőkre szert tenni tsupa szerentse; továbbá: minthogy ez idő szerént a' nevelésre többnyire csak olyan individuumok szánják el magokat, kik félig meddig a' tudományokat elvégezvén más módot az elélhetésre nem találnak (c' est tout, comme chez nous); és minthogy ennél fogva, ez idő szerént, a' nevelők rangja, úri házainknál a' a' komornyikoké (Kammerdieneréké) után következik (c' est tout, comme chez nous); végre minthogy ennek szomorú tapasztalása még a' legjobb igyekezetű nevelőket is leveri, eltsüggeszti és a' nevelésre vágyókat szándékjoktól elrijasztja (c' est tout, comme chez nous); következésképpen, minthogy attól félhetünk, hogy

még utóljára senki sem fogná magát ezen — különben ditső pályára elszánni: végeztük és megállítottuk; hogy a' mi tökepénzünk, egy olly Intézet felállítására fordíttassék, mellyben a' nevelés tudománya taníttassék, és a' mellyben minden fizetés nélkül — alkalmas nevelők formáltassanak, még pedig illendő rangal 's Abbé nevezettel. Így is lett. Egynehány esztendő alig telt belé, annyi lett a' nevelő Frantzia országban, hogy idegen országokba is elég jutott, sőt még módivá is lett Frantzia nevelőt tartani. — De mivel semmi sínts változóbb a' világon, mint a' módi: ez is elhúnyt.

Illyen viszontagságokon ment a' nevelés keresztül más országokban is. Itt a' módi követés, másutt a' szükség rábirta a' népeket, hogy végre gyermekeik jó nevelése módjáról is gondoskodjanak, és Nevelők formálásokra — Intézeteket állítsanak.

A p h o r i s m á k,

Az ember — azt mondja Pascal — tsak egy hitvány nádszál, legerőtlenebb az egész természetben: de gondolkozó nádszál. Nem szükség, hogy az ő semmivételére az egész természet feltámadjon; tsak egy kevés gőz, egy tsepp viz megölheti őtet; de ha az egész természet támadna is fel hogy őtet semmivé tegye, az ember mégis felségesebb maradna az egész ellene támadt természetnél, tsak ezért pedig, mert tudná, hogy meg kell halnia. Így minden ditsőségünk a' tudásban, gondolkozásban áll.

Az ember olyan nagy, hogy az ő nagysága még kitsinységének esméretében is kitetszik. A' plánat semmit sem tud a' maga kitsinységéről. Az igaz, hogy szomorú dolog tudni, hogy kitsinyek, szánakozásra méltók vagyunk; de tagadhatatlan, hogy szánakozásra méltó kitsinységünk érzésre nagyságnak jele. Így

nyomorúságink is nagyságunkról tesznek bizonyosságot; nagy úrnak nyomorúsági azok — olyan királynak nyomorúsági, ki alól a' királyi széket kirántották.

Oly édes a' ditsőség, hogy szeretjük azt még akkor is, mikor a' halállal van öszve kötve.

Olyan hiú az emberi szív, hogy a' legalábbvaló terehhordozó, inas, sőt köldús is szeret ditsekedni, 's szeretnek ditsekedni a' philosophusok is. A' kik a' ditsőség kívánása ellen írnak, ezt a' ditsőséget akarják elnyerni, hogy *jól írnak*; a' kik olvassák, ditsőségnek tartják, hogy azt olvashatják; meglehet, hogy én magam is midőn ezt írom, ditsőséget vadászok 's olvasóim nem különben. —

A' legnagyobb elméjű ember figyelmetessége sem olyan független, hogy azt a' legkissebb lárma is megne zavarhatná: nem kell erre ágyú durrogás, csak 'sebeli órájának lántza szakadjon el, el van szakadva a' gondolatok fonala is. Ha okoskodása vissza fordúlt: ne ütközzetek meg benne; egy szűnyog danol a' fülénél. Ezt hajtsátok el, ha helyre kívánjátok hozni az elmét, mely népeket, országokat kormányoz. —

Az új találmányokban századokról századokra mennek elébb az emberek; de a' virtusban 's vétekekben mindég ugyan azonosok.

Képzeljünk egy tsoport embert lántzra fűzve, 's halálra kárhoztatva, kik közül naponként néhányat megölnek a' többiek szeme láttára; a' megmaradtak a' megölettek sorsában látják a' magokét, 's egymásra tekintvén fájdalommal 's reménység nélkül várják a' rájuk kerülő sort. Ez a' földi élet képe. —

Mikor a' vétekek elhagy bennünket, azzal hízelkedünk magunknak, hogy mi hagytuk el.

Apró hibáinkat csak azért valljuk meg, hogy ne láttasunk nagyokban lélekzeni.

Több hasznát vennénk, ha olyanoknak mutatnánk magunkat a' milyenek vagyunk, nem olyanoknak, a' milyenek nem vagyunk.

Semmit sem adunk oly örömet, mint jó tanácsot.

A' ki nagyon meszsire néz előre, rendesen nem látja a' gödröt mely lábai előtt van, 's könnyen nyakát törheti.

Ha ideális világban akarunk élni, tanuljunk meg jölni ideális petsenyével, 's meg nem fagyni ideális tűz mellett.

Tapasztalási adatok némely sebességekről.

	Lábnyi.
Közép sebessége a' folyóknak egy pertz (minutum secundum) alatt	3 — 4
A' Duna sebessége	5 — 6
Az Amazonfolyóé	5 — 7
A' legsebesebb folyóké ritkán több mint	13
Középszerű szél	10—15
Vihar	40—60
Az az orkán melyet Kraft Petersburgban tapasztalt	124
A' hang sebessége jéghideg levegőben	1057
— — — a' Vízben	4850
— — — Értz (metall) által vezetve	11329
Egy a' legnagyobb erővel kézből hajtott kőé	6
Egy $\frac{3}{8}$ hüvelyknyi átmérőjű óngolyóbisé, mely egy 4 lábnyi hosszúságú szélpuska tsőből lövetik ki, a' levegő 100-szoros sűrűsége mellett	640
Egy Ausztriai katona puskából kilőtt golyóbisé	1200
— — vadász puskából kilötte	1500
Az ágyú — golyóbisé mindjárt a' tüzelés után legfeljebb	1800

Lábnyi.

Az Egyenlítő egy pontjáé az alatt míg a' föld- tengelye körül megfordúl	1500
A' földé a' nap körüli útjában	97448
Egy tsigáé	31000
Egy légyé rendes röpte mellet, midőn egy pertz alatt körülbelöl 600 szárny-tsápást tesz	5
Ha veszélyben forog 4000 szárnytsapással egy pertz alatt	30
Egy sólyomé, melly mint mondják Fontaine- bleautól Máltáig 270 geographiai mértföldet kevesebb mint 24 óra alatt elrepült	72
Egy sasé melly egy óra alatt 15 geogr. mért- földet áltrapülhet	96
A' galamboké, mellyek mint mondják 50 mért- földnyi útat levellel $2\frac{1}{4}$ óra alatt átrepülhetnek	153
Egy jó háttas lóé	12
Egy tarandé szánba fogva	26
Egy gyakorlott kortsolyásé	38
Egy közönséges tzezhale (9 ángoly mértföldet halad egy óra alatt)	15
Egy agaré	81
A' lovak sebessége a' Newmarketi pályá-téren mellyek közül mindeniknek egy ángoly mért- földet legfeljebb 2 minutum alatt meg kell futni	42
Eclipse nevű pályázó ló sebessége, melly 2000 font sterlingen kelt el	80
Egy teve halad egy nap 12, 15 mértföldet.	
Egy kanadai Indus 70 font teherrel napjában 7 német mértföldet, mint sebes posta egy nap 16 német mértföldet halad. —	
1824-ben Május hónapjában, egy hajó Calais-tól Corkba (500 ángoly mf.) 48 óra alatt evezett, és így egy pertz alatt 14 Betsi lábat haladt.	

Egy galamb 5 óra alatt repült Lyonból Lüttichbe (125 frantzia lieues) és így egy pertz alatt 79 Bétsi lábat haladt.

Farguharson 13 Nov. 1821 a' Hydeparkon egy ángoly mértföldet 4 minuta és 6 secunda alatt futott meg, négyszer pihenvén, mindenkor öt öt minutát; és így egy pertz alatt $20\frac{3}{10}$ Bétsi lábat haladt.

Wertwood egy ángoly mértföldet 4 minuta és 52 secunda alatt futott meg, a' második minuta után 5 minutáng pihenvén; sebessége 1 pertzre $17\frac{3}{10}$ Bétsi láb.

Bétsbén egy Schuster Ortner József fogadásból Betsből St. Pöltenbe 's vissza, melly mintegy 17 mértföldnyi út, 17 óra alatt futott; de ezen időből ki kell venni $1\frac{3}{4}$ órát, mellyet St. Pöltenben, $\frac{1}{4}$ órát, mellyet vissza térteben Perchlingben, és $\frac{1}{2}$ órát, mellyet Abtstättenben mulatott; hozzá kell venni még, hogy az út tsúszós volt az eső miatt; sebessége egy pertzre $6\frac{6}{10}$ Bétsi láb. —

Plinius szerint Philander Nagy Sándor futója 9 óra alatt 1200 Stadiumot = 29 austriai mértföldet futott meg, és így egy pertz alatt 25 Bétsi lábat. A' Világosság sebessége egy pertz alatt 42000 mföld.

M. A. J.

Rejtett szó.

Híres *Irod*, 's bájló ajkú nagy *Szónok* az elsöm,
Tiszta magyarságú, és nyájas pásztori *Költőnk*
A' többim, koszorút szerzett már nekik az érdem;
Fényesb két tsillag nálamnál a' magyar égen
Nem ragyogott — még, én az egész népemre hatottam
Első lantommal, 's ő engem kezdte szeretni
Elsőt — mig élek, 's rejt a' sir' mélye magában,
Élni fogok ki vagyok — még, 's élni fogok ki valek mig
A' Duna szép, 's gazdag táján hangzik magyar íge.

H. M.
P. Z. N. P.

Megfejtés: a' XLI Szám. Mária. Ária.